

ZAGREB U VERSIMA I KIPECIMA

Rukopisna knjiga / versi Božice Jelušić, kipeci Nikole Šolića (ur. Sandra Pocrnić Mlakar); Zagreb, Beletra 2021.

Kajkavizmi s naslovnice *versi i kipeci* (s postojećim *e*) za neke će biti „navlakuša“: ne, iako posvećena Zagrebu, knjiga nije kajkavska, a u stihu se pjesničkom slobodom omaknu iz narječja ili žargona *klobuki od pusta* (Lampa na Lotrščaku), *listje biva rastrta stelja* (Prozor u noći)... Tko poznaje čuvene Jelušićkine krasopisne bilježnice naći će dio u pjesmarici, jer je svaka pjesma otisnuta dvostruko: i tiskanim slovima i rukopisom, a isto je tako ilustrirana i dvjema fotografijama. Nakanila je, naime, odabrati iz dokumentacije pokojnoga Ivce Špoljara, a dopao ju je novinar, agencijski i umjetnički fotograf Nikola Šolić.

Sadržajem, knjiga je mogla biti i klasična mapa, Biškupićeva, pjesničko-fotografska i dvostruko autorska, istovremeno s najmanje dvije vizure u jednoj i dvije odvojene. U koncepciji uredničke knjige Sandre Pocrnić Mlakar tako je dodana vrijednost: autorica *versa* i autor *kipeca* (a fotka navodno govori više od tisuću riječi) različito su se nadahnjivali Zagrebom, kao da usporedno stoje dva paralelna grada, jedan viđen perom a drugi fotoobjektivom, jedan je žensko a drugo muško viđenje. Oboje autora rođena su pedesetih, provincijalci su, ona iz Podravine, on s Banije, on za stalno, a ona povremeno u metropoli koja se *dojdekima* otvara već prvom procvatom magnolijom na Glavnom kolodvoru. A oni koji dođu ne mogu nego u njega zaljubiti se već na prvi pogled i zaljubljuju se neprestano ispočetka. Mnogi poput Sandrinih Virovitičana književnika Glumca (*Zagrepčanka*), Majdaka, Majetića ili Jelušićkina zavičajca Lackovića Croate, a da se ne spominju još stariji Šenoa, Matoš, Tin, u gradu su ostavili neizbrisiv trag i nepovratno ga promijenili.

Što je nama, pristiglicama, što je Božici Jelušić Zagreb? Ona ima osobno i književno iskusstvo s brojnim gradovima, samo u *Petoknižju* predstavlja 10 gradova: Istanbul, Varaždin, Prag... O Zagrebu

je samo dvaput pisala gostujući u slavnoj Vjesnikovoj rubrici *Zašto volim Zagreb?* Zagreb joj je važan, i kao nadahnuće te mu možda negdje ponovno posveti i prozu. Deset pjesama iz ove knjige otisnuto je već u zbirci *Skok u dalj*, cjelina *Zagrebačka slikopisanka*, Biblioteka Rukopis knjiga 13, DHK Podravsko-prigorski ogranak, Koprivnica 2016., s pjesnikinjinim vinjetama. Zagrebačka zbirka proširena je na 13 pjesama, promjena poretka, te bogato ilustrirana kao putopis kroz grad i njegove uobičajene turističke destinacije, prepoznatljive razglednične, očekivane točke. No, pjesnikinjin stihovani dnevnik nisu pokrajinski pogledi iz predgrađa, nego ispis nekoga iz strogoga centra, purgerski rečeno *iz Grada*, tko se od prijateljice Đurđe na Cvetnjak, s pogledom na Preradovića, Kobalićine šesire i knjižnicu Ogrizović, na kavu spusti u papučama ili donjom i gornjogradskim ulicama šparta i desetljeće i dva i tri: *Pješice bih, s noge na nogu, / do Trešnjevke, da vidim svoje (U zimsku večer)*. Stvarne i imaginarne šetnje slučajnim i pomno odabranim kontrolnim točkama kao urastanje u grad i međusobno prisvajanje: kako su općepoznata mjesta grada postala u stihu pjesnikinjina tajna mjesta, intima?

Mi iz pedeset i neke, koji smo rado dobivali, skupljali i razmjenjivali crno-bijele i bogato obojene razglednice *pozdrav s lijepog plavog Jadrana* ili *pozdrav iz bijelog Zagreba*, ova će knjiga podsjetiti na nekadašnje ukrasne kutije šivane od razglednica za čuvanje tajni, pomalo i na starinske kineske kutije koje se izvlačenjem različitih pretinaca uvijek razotkrivaju novom tajnom, ovisno o tome čega se dotakneš. Sve do – *Heideggera lik u lokvi (Zagrebačka večer listopadska)*, lampe na Lotrščaku, tornjeva katedrale, Kaptola, Mirogoja, Trešnjevke, Zrinjevca zimi, ili pak mirisa stražnjega dvorišta, koji se otkrivaju upravo onim iza haustora u Ilici 34: *Stražnja su dvorišta tiha, ruševna: / oaze mira, sjedišta duševna. // Škripava, skle-*

pana, krcata kramom,/ Vazda u dosluhu s plijesni i tamom.// Ona su tepih ispran od kiša,/ Natrula presvlaka od žutog pliša. // Rešetke, lođe, balkoni k'o zipke,/ Cijevi i vodovodi, trag žbuke sipke.// Hlapovi podruma, kuhinjska para/ Siv kut što mokraćom zaudara.// Al' ima zastor od svilen-konca/ I za njim Gospa blagdanskog lonca.// I rosopasov buket u vazi,/ Što cijelu priču preobrazi:// Mirišeš kavu, cimet, srk vina,/ Kolač od sira i suhих rozina.// Cvjetnice, grmove, tajne arome:/ Strast vrlih vrtlara bez diplome.// Svibanjski jorgovan kad procvjeta/ Stražnja su dvorišta središta svijeta!

Naizgled je tu spoj često nespojivoga, vrijeme prije potresa i korone s vremenom smanjenih katedralnih zvonika opasnih sigurnosnim košem skela. Ali to je, i kad se izrijeком ne nazire, sentimentalni odabir i ne treba očekivati ni socijalu u sepiji Toše Dapca, ni crno bijeli dnevni zapis Pavla Cajzeka, a ni elegantnu modernističku prekosavsku arhitekturu oštih bridova Stanka Abadžića. Ne očekujte ni gradske boje-neboje, valere sive, bijele kave, prljavu paletu ostarjelih socijalističkih fasada, a ni novi pastel.

Uvjeren kako većina ljudi uopće ne vidi boje oko sebe, fotić hrvatskih novina i magazina i Reutersa te umjetnički fotograf Nikola Šolić, koji grad doživljava kao genijalni kulturološki pomak ili šok, nema smisla ni za čitanje poezije, pa je očičte usredotočio ne na ilustraciju pjesme nego na naslov, mjesto, na različite perspektive, raspoloženja i doživljaj. I snimao. Katkad i po nekoliko puta. Dio fotografija skenirao je iz arhive sa 100.000 snimaka, većinom snimljenih profesionalnom analognom kamerom prije 10-15 godina, a dio je snimao i dosnimavao mobitelom, naslovnica je snimljena iPhonom. Kako je proizišao iz novinarske fotografije, news fotografije, gdje je najvažniji događaj i kako misli da u crno-bijelim dokumentarnim fotkama nema veselja, izabrao je grad bez ljudi, boja svjesno tek malo pojačanih ali u dojmu nabildanih, *intenzitet boja koje plijene, koje pršte*. Uvjeren je da su ljudi u nas daltonisti – *ne vide šarenilo oko sebe: katedrala im je uvijek žuta, kao i zalazak sunca, koji mijenja boju iz sekunde u sekundu*. Tvrdе čak:

boje ne mogu biti Zagreb! Nikola Šolić uvjerio nas je da mogu. *Veći mu je problem bio posve tehnički*. Osim što je fotograf knjizi je i grafički urednik i dizajner, a knjiga formatom zadaje i format fotki *hoch/uspravan*, a uobičajio je snimati *quer/položen*.

Knjiga je pretočena i u kalendar, a bila bi zanimljiva i kao izložba s čitanjem pjesama. Kao zagrebački suvenir – Grad Zagreb joj je i sufinancijer – mogla bi se multimedijski naći i u suvenirnicama uz notorno *šestinsko jambrelo* i licitarsko srce. Više od tradicionalnih purgerskih obrta i internetskih nomada i influencera svjedoči o Zagrebu, neovisno o tome koliko je nesvakidašnji dvojbени bedeker i stvarno pouzdan vodič. Ne može se uvijek pouzdati ni u GPS. U tekstu i na fotkama postoje mjesta koja ostaju i mjesta koja nestaju, čak i čim se odmaknemo od njih, ali i kad

Zagreb u versima i kipecima – naslovnica

posve nestanu, takva kakva su bila nekad, ostaju u pjesmi. Životno i umjetnički iskustva Božica naučila me je da iza nas, ma koliko napisali, ostaje tek poneka pjesma, a ja sam se zarekla da više neću spomenuti ni jedno od svojih omiljenih zagrebačkih mjesta ni za kavu: jer čim stavim u pjesmu kavanu Corso, zatvore ga, a ma i provučem li u romanu Malu kavanu, zatvore je... Tako nam preostaju razglednice, sjećanja i pouzdani – *versi i kipeci*. Možda bi i od ovo dvoje stvaralaca, svojih

nedvojbenih prijatelja, Zagreb mogao nešto naučiti. U oboje sam uočila njihovu prednost u susretu sa Zagrebom, u tekstu, fotografijama i u razgovoru, ja koja sam odrastala na moslavačkom Čretu i uz Česmu, oni su odrastali također u prirodi – Nikola na Uni, Jelušićeva uz Dravu – a Zagreb je okrenut od svoje rijeke, Save. Možda je to novi projekt? I za grad i za dvojac?

Božica Brkan